

D Ô V O D O V Á S P R Á V A

K VLÁDNEMU NÁVRHU

ÚSTAVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VŠEOBECNÁ ČASŤ DÔVODOVEJ SPRÁVY

Vládny návrh Ústavy Slovenskej republiky predstavuje základný právny dokument vyjadrujúci národno-emancipačné pohyby a napĺňa historické túžby slovenského národa po vlastnej štátnej forme. Návrh je v tomto zmysle právnym vyjadrením záujmu legitímne a ústavne konštituovať zvrchovaný demokratický právny štát vo forme parlamentnej demokratickej republiky.

Návrh Ústavy nadväzuje na idey a ducha takých významných dokumentov ako sú Všeobecná deklarácia ľudských práv z 10. decembra 1948, výsledky Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, Listina základných práv a slobôd, zásady a dohody o procese integrácie v Európe, zásady spolupráce v duchu rovnoprávnosti štátov a národov a pod. Významnou ideovou súčasťou návrhu je vyjadrenie túžby občanov Slovenska ústavne zakotviť svoju subjektivitu, vychádzajúcu z práva slovenského národa na samourčenie. Uplatňuje sa princíp jednoty národného, občianskeho a medzinárodného.

V návrhu sa v rozmanitých vzťahoch a jednotlivých inštitútoch premietajú demokratické a humanistické právne princípy. Inšpiráciou boli aj ústavy iných demokratických štátov. Z uvedených dôvodov ide o moderný legislatívny projekt, prameň práva, ktorý sa stane základom a východiskom tvorby právneho poriadku Slovenskej republiky.

Predložený návrh stavia na demokratickom vzťahu štátu a občana, jeho právach a slobodách, súdnej ochrane týchto práv, prezumpcii neviny, minimalizácii nevyhnutných zásahov štátu do integrity osobnosti človeka, jeho vnútorného, duchovného a súkromného života.

Štruktúra orgánov štátnej moci a správy je uspořobená tak, aby slúžila občanom, ich záujmom v zmysle princípu: štát môže len to, čo mu dovoľuje zákon a občan môže

všetko, čo mu zákon nezakazuje. Je to od základu nový vzťah občana a štátu. Návrh Ústavy teda možno jednoznačne charakterizovať ako demokratický.

Nosným pilierom návrhu je ústavnosť, zákonnosť, súdna ochrana občanov, účasť občanov na riadení vecí verejných i regionálnych, ako aj územná samospráva a posilnenie postavenia a právomoci obce ako základnej zložky všetkých ostatných spoločenských, riadiacich a rozhodujúcich štruktúr.

Návrh Ústavy vychádza z klasického delenia moci na moc zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Prekonáva sa tak desaťročia hlásaná a ústavne vyjadrená jednota štátnej moci bez vzájomných kontrolných mechanizmov. Princíp trojdelenia moci posilňuje celý systém súdnictva, založený na závislosti sudcov len na zákone. Moc súdnu umocňuje konštituovanie ústavného súdu, ktorý zásadným spôsobom ovplyvní súlad zákonov a iných predpisov s Ústavou.

Prihliada tiež na výsledky rokovaní medzinárodných konferencií a k dohodám o problematike národnostných menšín a etnických skupín.

II

OSOBITNÁ ČASŤ DÔVODOVEJ SPRÁVY

PRVÁ HLAVA

Základné ustanovenia

(Čl. 1 až 10)

Ústavne sa prvýkrát v dejinách deklarujú všetky práva a znaky slovenskej štátnosti. Konštituuje sa Slovenská republika ako plnoprávny suverénny subjekt. Ide o zvrchovaný, demokratický a právny štát s parlamentnou formou vlády, s výraznými prvkami priamej demokracie, s tendenciami štátu spravodlivého, ktorý vychádzajúc z trhovej ekonomiky rešpektuje aspekty sociálne a ekologické. Dôsledne sa akcentuje princíp, že štátna moc pochádza od občanov.

Politická moc v štáte má byť budovaná na zásadách demokratického pluralitného politického systému, zbaveného výlučnej ideológie alebo náboženstva pri fungovaní štátnej moci a jej orgánov. Dôraz sa kladie na regulačnú a nie ideologickú funkciu Ústavy.

Navrhuje sa nový inštitút prezidenta republiky ako hlavy štátu, ktorý je jedným zo základných atribútov slovenskej štátnosti.

Na území republiky, ktoré je jednotné a nedeliteľné, je úradným jazykom slovenský jazyk, pričom používanie iných jazykov v úradnom styku upraví zákon.

Základným princípom úpravy vzťahov k iným štátom bude zmluvný princíp. Práve na báze tohto princípu sa budú riešiť aj vzťahy najmä s Českou republikou.

Tradičnými štátnymi symbolmi republiky sú štátny znak, štátna vlajka, štátna pečať a štátna hymna Slovenskej republiky.

Návrh Ústavy zakotvuje, že hlavným mestom Slovenskej republiky je Bratislava. Navrhuje sa, aby Bratislava bola aj sídlom najvyšších štátnych orgánov republiky.

DRUHÁ HLAVA

Ústavné práva a slobody

(Čl. 11 až 55)

Ústavné práva a slobody tvoria najobsiahlejšiu hlavu Ústavy Slovenskej republiky. Vyplýva to z toho, že je potrebné zakotviť úpravu týchto vzťahov priamo v Ústave. Aj to je jeden z charakteristických črt ústav demokratických štátov.

Úprava ústavných práv a slobôd vychádza z medzinárodných zmlúv a dohôd o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ku ktorým sa pripojila a ktoré ratifikovala Česká a Slovenská Federatívna Republika. Ich súhrnné zakotvenie bolo už realizované prijatím Listiny základných práv a slobôd ustavným zákonom č. 23/1991 Zb. Predložený návrh Ústavy preberá a ďalej rozvíja úpravu základných ľudských práv a slobôd obsiahnutú v Listine. Nepripúšťa obmedzenie práv a slobôd, ale umožňuje upraviť zákonom len ich výkon.

V návrhu sa zakotvujú také ľudské práva ako právo na život, nedotknuteľnosť osoby, osobná sloboda, a to aj vo vzťahu k obvinenému alebo podozrivému z trestného činu a k osobám, ktoré majú byť bez ich súhlasu držané v ústave zdravotníckej starostlivosti. Ustanovuje sa zákaz nútenej práce. Zakotvuje sa sloboda myslenia a ná-

boženského vyznania, ako aj podmienky pre činnosť cirkví, sloboda prejavu, zaručuje sa petičné právo, právo pokojne sa zhromažďovať a slobodne sa združovať a zakladať politické strany.

Mimoriadny význam má ústavné zakotvenie práv národnostných menšín a etnických skupín. Rozsah týchto práv je v plnom súlade s obsahom Listiny základných práv a slobôd. Táto úprava vychádza a prekračuje medzinárodne uznávaný štandard na ochranu etnických menšín zakotvený v rámci procesu KBSE. Výkon týchto práv však nesmie viesť k narušeniu integrity Slovenskej republiky a diskriminácii ostatného obyvateľstva.

Hospodárske, sociálne a kultúrne práva zharňujú právo na slobodnú voľbu povolania a právo podnikat', právo slobodne sa združovať na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov, právo na hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu a právo na ochranu zdravia. Zakotvuje sa aj právo na vzdelanie a sloboda vedeckého bádania a umenia.

Ustanovenia o starostlivosti o životné prostredie a kultúrne dedičstvo vyjadrujú, že Slovenská republika kladie dôraz aj na túto stránku života svojich obyvateľov.

Pokiaľ ide o súdnu a inú ochranu, navrhuje sa, aby sa každý mohol domáhať svojho práva na nezávislom a ne-strannom súde.

TRETIA HLAVA

Územná samospráva

(Čl. 56 až 64)

Návrh Ústavy akcentuje, že základom územnej samosprávy je obec, ktorá je samostatným územným a správnym celkom združujúcim osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Obec rozhoduje vo veciach územnej samosprávy samostatne v úzkom spojení s obyvateľmi obce, ktorí sa zúčastňujú na tomto rozhodovaní buď priamo, formou miestneho referenda alebo zhromaždení občanov, na ktorých sa riešia otázky vo veciach samosprávy, alebo nepriamo, prostredníctvom orgánov obce.

Ústavné zakotvenie orgánov samosprávy obce, ktorými sú obecné zastupiteľstvo a starosta obce a ktoré existovali už v minulosti, znamená teda návrat k orgánom, ktoré sa osvedčili. Preto sa v návrhu Ústavy s nimi naďalej počíta. Výrazom demokracie je aj to, že sú volené vo všeobecných, rovných a priamych voľbách tajným hlasovaním.

Jedným z prejavov samosprávneho charakteru obcí je aj ich Ústavou zaručené oprávnenie vydávať všeobecne záväzné nariadenia vo veciach územnej samosprávy. Zároveň návrh Ústavy umožňuje, aby sa zákonom mohol preniesť na obec aj časť výkonu miestnej štátnej správy. Pri jej výkone bude môcť obec, tak ako doteraz, vydávať pre svoj obvod všeobecne záväzné nariadenia, ak ju zákon na to splnomocní.

Z charakteru obce ako základu územnej samosprávy vyplýva, že má postavenie právnickej osoby, ktorá samostatne hospodári s vlastným majetkom a so svojimi finančnými prostriedkami a svoje potreby financuje predovšetkým z vlastných príjmov.

Návrh Ústavy utvára predpoklady aj pre zriaďovanie

vyšších územných samosprávnych celkov, pričom samosprávne orgány týchto celkov a ich pôsobnosť ustanoví zákon.

ŠTVRTÁ HLAVA

Hospodárstvo Slovenskej republiky

(Čl. 65 až 69)

Návrh Ústavy utvára ekonomickú bázu pre materializáciu ústavných práv a slobôd a občianskej, národnej i politickej zvrchovanosti. Konkretizuje sa a do sféry hospodárstva premietajú základné ustanovenia o zvrchovanom, demokratickom a právnom štáte.

Trhová ekonomika a jej mechanizmy nevyklučujú úlohu štátu. Štát vytvára a podporuje hospodársku súťaž, určuje jej pravidlá, formujúce podnikateľskú stratégiu rôznych trhových subjektov. V spolupráci s nimi štát utvára základný rámec pre sociálnoekonomickú mikrostratégiu tak, aby sa čo najvšestrannejšie využili formy ekonomickej demokracie v rozvoji obcí, miest, jednotlivých regiónov i celej Slovenskej republiky.

Formulovaním hlavných smerov rozvíjania prosperity a konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky štát vytvára základné predpoklady pre profiláciu a reštrukturalizáciu slovenského hospodárstva zlučiteľného s európskym kontextom.

Koncepcia návrhu Ústavy utvára predpoklady pre rozširovanie a prehĺbovanie domáceho a zahraničného trhu, vytváranie efektívnejších pracovných príležitostí. Ich prírastok by mal presahovať úbytok pracovných miest v útlmových odvetviach hospodárskej činnosti.

Návrh umožňuje zriadiť emisnú banku obdobne, ako je to vo vyspelých trhových ekonomikách. Analogicky utvára

zo Slovenskej republiky colné územie. Tým zakotvuje jej ekonomickú suverenitu ako základný predpoklad pre budovanie kvalitatívne nových integračných väzieb s inými štátmi.

Ustanovenia o finančnom hospodárení vychádzajú z tradícií obvyklých vo vyspelých štátoch, z ich spravovania prostredníctvom štátneho rozpočtu. V súlade so zaužívanými pravidlami sa štátny rozpočet prijíma na obdobie jedného roka.

Návrh umožňuje zriaďovať štátne účelové fondy. Predpokladá optimalizovať daňové zaťaženie poplatníkov z hľadiska podpory hospodárskeho rastu republiky i z hľadiska optimálneho napĺňania príjmov štátneho rozpočtu.

PIATA HLAVA

Slovenská národná rada

(Čl. 70 až 91)

V sústave najvyšších orgánov Slovenskej republiky patrí Slovenskej národnej rade ako jedinému ústavodarnému a zákonodarnému orgánu Slovenskej republiky prioritné postavenie. Je dané tým, že jedine Slovenská národná rada schvaľuje Ústavu, ústavné a iné zákony a že jedine jej patrí uskutočňovanie celého radu najdôležitejších štátnopolitických aktov, akými sú voľba a odvolávanie prezidenta republiky, rozhodovanie ústavným zákonom o vstupe Slovenskej republiky do štátneho zväzku s inými štátmi a o vystúpení z tohto zväzku. Do jej právomoci ďalej patrí vyslovovanie súhlasu pred ratifikáciou s medzinárodnými politickými zmluvami, medzinárodnými hospodárskymi zmluvami všeobecnej povahy, ako aj s medzinárodnými zmluvami, na vykonanie ktorých je potrebný zákon, ďalej zriaďovanie ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej

správy, schvaľovanie štátneho rozpočtu, kontrola činnosti vlády, rokovanie o dôvere vláde a jej členom a vykonávanie ďalších významných funkcií.

Slovenskú národnú radu tvoria jej poslanci, ktorých ako zástupcov ^{občanov} volia voliči vo všeobecných, rovných a priamych voľbách tajným hlasovaním. Za poslanca bude možné zvoliť občana, ktorý má volebné právo, dosiahol vek 21 rokov a má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky.

V súvislosti s novým postavením Slovenskej republiky ako suverénneho štátu sa navrhuje zmeniť aj obsah sľubu poslanca Slovenskej národnej rady. Ustanovenia o tom, že odmietnutie sľubu alebo sľub s výhradou má za následok stratu mandátu, sa v porovnaní s doterajším právnym stavom nemení.

Tradičnou súčasťou Ústavy sú aj ustanovenia o imunitе poslancov Slovenskej národnej rady a o možnosti ich trestného alebo disciplinárneho stíhania.

Vzhľadom na to, že Slovenská národná rada uskutočňuje svoju kontrolnú právomoc voči iným štátnym orgánom, návrh zakotvuje nezlučiteľnosť funkcie poslanca Slovenskej národnej rady s ďalšími funkciami, a to funkciou prezidenta republiky, člena vlády a štátneho tajomníka. Navrhuje sa, aby v prípade, ak sa poslanec stane členom vlády alebo štátnym tajomníkom, jeho poslanecký mandát po dobu vykonávania takejto funkcie spočíval.

Zakotvuje sa tiež také oprávnenie poslancov vlastné demokratickej spoločnosti, ako je právo interpelácie vlády, jej člena alebo iného vedúceho ústredného orgánu štátnej správy. S tým súvisí i právo Slovenskej národnej rady alebo jej orgánu požiadať člena vlády alebo vedúceho iného orgánu štátnej správy o účasť na jej schôdzi a povinnosť uvedených funkcionárov zúčastniť sa týchto schôdzí.

Pokiaľ ide o vyslovenie nedôvery vláde alebo jednotlivému jej členovi, navrhuje sa, aby na platnosť takehoto

uznesenia bol potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov Slovenskej národnej rady.

Vzhľadom na zriadenie funkcie prezidenta republiky ako hlavy štátu, návrh neuvažuje s existenciou Predsedníctva Slovenskej národnej rady ako orgánu Slovenskej národnej rady. V súvislosti s tým sa navrhuje, aby Slovenská národná rada zasadala stále, avšak aby mohla svoje zasadanie prerušiť. Prerušenie nesmie trvať dlhšie ako štyri mesiace v roku. V súvislosti s touto zmenou činnosť Slovenskej národnej rady budú riadiť a organizovať predseda a podpredsedovia Slovenskej národnej rady.

Keďže nebude existovať Predsedníctvo Slovenskej národnej rady, navrhuje sa zakotviť ustanovenie, že predseda Slovenskej národnej rady ako najvyšší predstaviteľ tohto orgánu zotrvá vo funkcii až dovtedy, kým nebude zvolený nový predseda.

Navrhuje sa, aby Slovenská národná rada mohla zriaďovať výbory ako svoje iniciatívne a kontrolné orgány s tým, že ich rokovanie upraví zákon. .

ŠIESTA HLAVA

Referendum

(Čl. 92 až 100)

Návrh Ústavy zakotvuje okrem iných základných prvkov demokracie aj referendum ako možnosť uskutočnenia priamej demokracie. To znamená, že občania budú môcť bezprostredne rozhodovať o najdôležitejších otázkach života spoločnosti. Pozitívnym spôsobom sa vymedzuje, o čom sa môže rozhodovať referendum a negatívne, čo nemôže byť predmetom referenda. Podstatné je, že na referende sa môže zúčastniť každý občan, ktorý má právo voliť

do Slovenskej národnej rady.

Referendum bude vyhlasovať prezident republiky, ak o to požiada Ústavou ustanovený počet občanov alebo ak sa na tom uznesie Slovenská národná rada, a to najneskoršie do 30 dní od prijatia petície alebo uznesenia Slovenskej národnej rady.

Podnet na prijatie uznesenia Slovenskej národnej rady na vyhlásenie referenda budú môcť podávať poslanci Slovenskej národnej rady a vláda. Spôsob vykonania referenda sa ustanoví zákonom.

K tomu, aby výsledky referenda boli platné bude potrebné, aby sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a pre rozhodovanie sa vyslovila ich nadpolovičná väčšina.

Návrhy prijaté v referende vyhlási Slovenská národná rada zákonom. Výsledky referenda môže Slovenská národná rada zmeniť alebo zrušiť taktiež svojím zákonom, a to najskôr po uplynutí troch rokov od účinnosti zákona, ktorým boli vyhlásené návrhy prijaté v referende.

V záujme stability v spoločnosti sa ustanovuje, že referendum v tej istej veci možno opakovať najskôr po uplynutí troch rokov.

SIEDMA HLAVA

Prezident Slovenskej republiky (Čl. 101 až 107)

Navrhovaná úprava postavenia hlavy štátu vychádza jednak z historického vývoja prezidentského úradu v našich podmienkach a jednak zo skúseností ústavnej úpravy postavenia a pôsobnosti hlavy štátu v moderných európskych demokratických republikách. Vzhľadom na význam tejto funkcie sa v Ústave navrhuje výslovne označiť prezidenta ako hlavu Slovenskej republiky. Primerane sa v návrhu riešia

aj otázky voľby prezidenta a ukončenia výkonu jeho funkcie. Prezidenta volí Slovenská národná rada, ktorej zodpovedá za výkon svojej funkcie. Významným prvkom úpravy je obmedzenie voľby tej istej osoby za prezidenta v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach.

Zodpovednosť prezidenta za výkon svojej funkcie Slovenskej národnej rade zdýrazňuje aj jeho ústavná povinnosť podávať Slovenskej národnej rade správy o stave Slovenskej republiky a o závažných politických otázkach.

Z hľadiska vzťahov k Slovenskej národnej rade ako jedinému ústavnodarnému a zákonodarnému orgánu je významná ústavná úprava odvolateľnosti prezidenta Slovenskou národnou radou, a to jednak z dôvodov závažných a dlhotrvajúcich prekážok výkonu funkcie a jednak z dôvodov nedemokratickeho a s Ústavou nezlučiteľného pôsobenia prezidenta. Návrh Ústavy rieši aj zabezpečenie výkonu prezidentskej funkcie v čase, keď nie je ešte zvolený nový prezident, a to delegovaním niektorých jeho funkcií na vládu.

Ústavné postavenie prezidenta možno charakterizovať ako "aktívneho" prezidenta, ktorým okrem práv a povinností reprezentatívnych, má aj rad iných významných ústavných oprávnení a povinností. Okrem zastupovania Slovenskej republiky navonok je napr. hlavným veliteľom ozbrojených síl, vyhlasuje za Ústavou ustanovených podmienok vojnový stav alebo výnimočný stav, vyhlasuje referendum.

Účasť prezidenta na zákonodarstve je vyjadrená jednak jeho právom zákonodarnej iniciatívy, jednak možnosťou vrátiť Slovenskej národnej rade ústavné zákony a zákony s pripomienkami. Ide o zabezpečenie jeho priameho vplyvu na tvorbu zákonov.

Pokiaľ ide o výkonné funkcie prezidenta, tieto vyjadruje návrh Ústavy aj oprávneniami menovať predsedu a ostatných členov vlády, vedúcich ústredných orgánov, zúčastňovať sa na rokovaní vlády a viesť ho, vyžadovať od vlády a jej členov správy a pod.

Navrhuje sa novým spôsobom vyjadriť ochranu prezidenta ako významného ústavného činiteľa. Možno ho súdiť len za vlastizradu.

ÔSMA HLAVA

Vláda Slovenskej republiky (Čl. 108 až 124)

Najvyšším výkonným orgánom štátnej moci je vláda, ktorá sa skladá z predsedu, podpredsedov a ministrov. Ako nový ústavný prvok sa zakotvuje, že člen vlády nemôže vykonávať mandát poslanca alebo byť sudcom, čo je dôsledkom predovšetkým klasického ponímania deľby moci pri parlamentných formách vlády. Člen vlády taktiež nesmie vykonávať iný platený úrad, povolanie alebo podnikateľskú činnosť a nesmie byť ani členom orgánu právnickej osoby, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť.

Predsedu a člena vlády vymenúva prezident. Ministra v čase jeho neprítomnosti zastupuje štátny tajomník, ktorého vymenúva a odvoláva vláda. Štátny tajomník bude spolu s ministrom patriť k odbornému-politickému vedeniu ministerstva. V každom ministerstve má pôsobiť len jeden štátny tajomník.

Vzhľadom na to, že moc zákonodarná je v mnohých smeroch prioritná napr. ako prameň Ústavy a ostatných zákonov, ústavne sa zakotvujú historicky tradičné vzťahy výkonnej moci k moci zákonodarnej. Vláda, ako aj každý jej člen, zodpovedá za svoju činnosť Slovenskej národnej rade. Vláde, prípadne každému jej členovi, môže Slovenská národná rada kedykoľvek vysloviť nedôveru. V takomto prípade prezident vládu, prípadne člena vlády odvolá. Z hľadiska praxe je opodstatnené aj ustanovenie, že ná-

vrh na odvolanie člena vlády môže podať prezidentovi aj predseda vlády, pretože prezident vymenúva a odvoláva ďalších členov vlády na jeho návrh.

Vláda má ústavnú povinnosť podať demisiu vždy, ak podá demisiu predseda vlády. Obdobne, ak prezident odvolá predsedu vlády, má to za následok odstúpenie celej vlády. V týchto prípadoch nejde o prvok kancelárskeho systému. Je opodstatnené, že keď predseda vlády má zostavovať vládny kabinet, má aj tento orgán ako celok znášať rovnaké ústavné dôsledky ako predseda vlády. Pritom nie je vylúčené, že bývalí členovia vlády nemôžu byť opätovne menovaní za členov vlády.

Ak Slovenská národná rada vysloví nedôveru vláde dva razy v rozpätí šiestich mesiacov alebo tri razy v priebehu volebného obdobia, prezident Slovenskú národnú radu rozpustí. Aj keď v týchto prípadoch ide o progresívny nový ústavný inštitút, jeho účelom je posilniť vyváženie vzájomných väzieb medzi zákonodarnou mocou a výkonnou mocou. V takom prípade sa nové voľby vykonajú do 60 dní. Vzťahy medzi najvyššími orgánmi republiky sú teda založené na klasickej delbe moci, avšak tak, aby sa zabránilo koncentrácii štátnej moci v jedných rukách. Súčasťou tejto delby moci sú aj uvedené vzájomné ústavné brzdiace mechanizmy.

Z dôvodu väčšej operatívnosti sa navrhuje, aby na prijatie uznesenia vlády bol potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných členov vlády.

Výslovne sa ustanovuje, o ktorých otázkach rozhoduje vláda ako celok v zbore. Ide o najdôležitejšie otázky, ako schvaľovanie návrhov zákonov a nariadení vlády, programu vlády a pod.

Normotvorná právomoc vlády sa uskutočňuje vydávaním nariadení vlády, ktoré podpisuje jej predseda a ktoré sa vyhlasujú spôsobom ustanoveným v zákone.

Ústavne sa zakotvuje tiež právo vlády udeľovať amnestiu vo veciach priestupkov.

DEVIATA HLAVA

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky (Čl. 125 až 128)

Najvyšší kontrolný úrad je novým typom kontrolného orgánu. Nie je začlenený do štruktúry ústredných orgánov štátnej správy.

Predseda a podpredsedov Najvyššieho kontrolného úradu volí a odvoláva Slovenská národná rada. V pôsobnosti tohto orgánu je kontrola hospodárenia so štátnymi prostriedkami. Ide o hospodárenie s rozpočtovými prostriedkami, so štátnym majetkom, majetkovými právami a pohľadávkami štátu.

Najvyšší kontrolný úrad je povinný predkladať najmenej raz do roka správy o výsledkoch kontrolnej činnosti Slovenskej národnej rade.

Návrh zakotvuje nezlučiteľnosť funkcií predsedu a podpredsedov Najvyššieho kontrolného úradu s takými funkciami, ktoré by mohli byť na závažu objektivity činnosti tohto orgánu.

Pôsobnosť a právomoc Najvyššieho kontrolného úradu a jeho vnútorné organizačné členenie ustanoví zákon.

DESIATA HLAVA

Ústavný súd Slovenskej republiky (Čl. 129 až 145)

Navrhuje sa zriadiť ústavný súd ako nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti.

Jeho základnou pôsobnosťou je zabezpečiť súlad právneho poriadku. Ak právny predpis odporuje predpisu vyššej sily, ústavný súd ho rozhodnutím pozbaví účinnosti. Navrhovaná šesťmesačná lehota má zabezpečiť, aby štátny orgán, ktorý predpis vydal, mohol ho uviesť v tejto lehote do súladu s predpisom vyššej sily podľa pokynov ústavného súdu. Po márnom uplynutí tejto lehoty predpis stráca platnosť a prestáva byť súčasťou platného právneho poriadku.

Po skončení všeobecných volieb do zákonodarných zborov a orgánov územnej samosprávy bude ústavný súd pôsobiť aj ako volebný súd. Bude tiež oprávnený posudzovať aj otázky ústavnosti činnosti politických strán a hnutí.

Ústavný súd bude rozhodovať o ochrane práv a slobôd právnických a fyzických osôb, pokiaľ táto nie je zverená do právomoci všeobecných súdov.

Primerane pôsobností ústavného súdu sa upravuje okruh osôb oprávnených na podanie návrhu na začatie konania na tomto súde.

Návrh predpokladá, že ústavný súd bude rozhodovať v pléne vo výslovne určených prípadoch, inak rozhoduje v senátoch.

Návrh Ústavy upravuje aj spôsob menovania a odvolania sudcov, ich imunitu a kárnu zodpovednosť. Zakotvuje sa nezlučiteľnosť výkonu sudcovskej funkcie s vykonávaním funkcií v ostatných oblastiach politického a hospodárskeho života.

Podrobnosti o spôsobe konania a o postavení jeho sudcov ustanoví osobitný predpis.

JEDENÁSTA HLAVA

Súdy Slovenskej republiky (Čl. 146 až 154)

Úsilie o obnovenie pluralitnej demokracie a o vybudovanie demokratického právneho štátu vyžaduje novú úpravu postavenia, organizácie a činnosti súdov. Návrh Ústavy vychádza v tomto smere z chápania súdov ako nezávislých a nestranných orgánov garantujúcich základné občianske práva a slobody, ako aj zákonom chránené záujmy občanov, právnických osôb a štátu. Nezávislé súdnictvo je takto koncipované ako tretia moc v štáte vedľa moci zákonodarnej a moci výkonnej.

Sústava súdov je jednotná. Všeobecné súdy rozhodujú vo veciach občianskoprávných, obchodnoprávných a trestnoprávných a preskúmajajú aj zákonnosť rozhodnutí správnych orgánov. Postavenie vojenských súdov upraví osobitný zákon.

Hlavným poslaním Najvyššieho súdu Slovenskej republiky bude rozhodovacia činnosť o riadnych a mimoriadnych opravných prostriedkoch a preskúmavanie zákonnosti rozhodnutí ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. Bude taktiež zaujímať stanoviská v záujme jednotného výkladu zákonov, ktoré nebudú záväzné pre sudcov, ale budú významné pre zabezpečenie jednotnosti sudnoaplikačnej praxe.

Návrh Ústavy zachováva účasť laického prvku pri rozhodovaní súdov. Súčasne sa však predpokladá, že prisediaci budú súčasťou výkonu súdnej moci iba tam, kde je to funkčné a kde to zodpovedá požiadavke uplatňovania demokratických prvkov pri výkone súdnictva, predovšetkým v závažných trestných veciach, v pracovnoprávných veciach, rodinnoprávných veciach a pod.

Pri rozhodovaní sú sudcovia viazaní len zákonom a za určitých okolností aj medzinárodnou zmluvou. Pre všeobecný súd sú záväzné aj rozhodnutia ústavného súdu.

Princíp nezávislosti súdov a sudcov sa posilňuje tým, že Slovenská národná rada volí sudcov bez časového obmedzenia. Takémuto konštituovaniu má ale podľa návrhu predchádzať voľba sudcov na dobu piatich rokov ako záruka kvality sudcovského zboru.

Sudca sa môže svojej funkcie vzdať bez akýchkoľvek zákonných prekážok. Odvolať ho môže Slovenská národná rada v prípadoch výslovne určených v návrhu. Vždy ho však musí odvolať, ak bol právoplatne odsúdený pre úmyselný trestný čin, alebo na základe rozhodnutia kárneho súdu pre čin, ktorý nie je zlučiteľný s výkonom jeho funkcie.

DVANÁSTA HLAVA

Prokuratúra Slovenskej republiky

(Čl. 155 a 156)

Prokuratúra, vychádzajúc z princípov ústavnosti a zvrchovanosti zákona i priority súdnej ochrany ústavných práv a slobôd občanov, je organickým článkom sústavy právnych záruk zákonnosti v demokratickom právnom štáte. Na ochrane záujmov štátu, ako aj práv a právom chránených záujmov fyzických a právnických osôb sa podieľa pôsobením pri uplatňovaní právnej zodpovednosti a zabezpečovaní nápravy nezákonnosti. Nenahrádza orgány výkonnej ani súdnej moci. V záujme toho, aby sa presne vymedzilo postavenie a pôsobnosť prokuratúry, je žiadúce, aby ich vymedzila priamo Ústava.

V súdnom konaní má prokurátor vždy postavenie strany.

Nezastupiteľné úlohy plní prokurátor v mene štátu v trestnom konaní ako žalobca. Záujem štátu na tom, aby prokurátor nepodal obžalobu bez splnenia zákonných podmienok, opodstatňuje zveriť mu dozorné oprávnenia voči štátnym orgánom, ktoré vykonávajú prípravné konanie. Týmito oprávneniami má zabezpečiť, aby sa trestnoprávne prostriedky neuplatnili voči nevinným osobám a aby sa zákonným spôsobom zhromaždili dôkazy potrebné na rozhodnutie súdu.

V občianskom súdnom konaní sa predpokladá účasť prokurátora len výnimočne, v prípadoch ustanovených zákonom.

Dozor prokuratúry nad dodržiavaním zákonov v činnosti orgánov štátnej správy a územnej samosprávy bude prichádzať do úvahy predovšetkým v prípadoch, na ktoré sa nevzťahuje preskúmovacia pôsobnosť súdov v rámci správneho súdnictva. Na základe zákonných prostriedkov prokuratúry bude možné zabezpečiť nápravu nezákonného normatívneho aktu orgánov štátnej správy a územnej samosprávy ešte v pôsobnosti týchto orgánov.

Vzhľadom na svoju pôsobnosť prokuratúra nemôže byť súčasťou súdov, ani niektorého z orgánov štátnej správy. Preto návrh predpokladá zachovanie sústavy orgánov prokuratúry na čele s generálnym prokurátorom Slovenskej republiky, ktorého bude vymenúvať hlava štátu na návrh Slovenskej národnej rady.

Prokuratúra s obdobným postavením a oprávneniami pôsobí v niektorých štátoch (napr. v Poľskej republike a Maďarskej republike) súbežne s ombudsmanskými systémami.

TRINÁSTA HLAVA

Prechodné a záverečné ustanovenia (Čl. 157 až 160)

Prijatie Ústavy Slovenskej republiky sa predpokladá v článku 142 ods. 2 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii v znení neskorších predpisov. Aktom prijatia tejto Ústavy spoločný štát nezaniká. Vládny návrh rešpektuje kontinuitu právneho poriadku, a to aj na úrovni federácie. V tomto smere napr. ústavný zákon č. 91/1991 Zb. o Ústavnom súde Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky v čl. 3 ods. 1 nepredpokladá, že ústavné zákony národných rád strácajú účinnosť a platnosť v prípadoch, ak nie sú v súlade s ústavnými zákonmi Federálneho zhromaždenia.

Podľa recepčného ustanovenia čl. 157 ods. 1 nebudú platiť na území Slovenskej republiky iba tie ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy federácie a republiky, ktoré sú v rozpore s touto Ústavou. Počíta sa s tým, že o neplatnosti zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov vydaných orgánmi Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a orgánmi Slovenskej republiky bude rozhodovať Ústavný súd Slovenskej republiky. Len z týchto dôvodov teda nemôže dôjsť k ústavnej kríze, prípadne k stavu, že nebude jasné, ktorý právny predpis platí a ktorý neplatí.

Slovenská republika na seba dobrovoľne berie medzinárodné záväzky, vyplývajúce z medzinárodných zmlúv uzavretých a ratifikovaných Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou v jednotlivých oblastiach spoločenského života okrem záväzkov hospodárskeho charakteru. V tomto prípade budú Slovenskú republiku medzinárodné zmluvy a dohody ratifikované Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou zaväzovať najmä v oblasti pôžičiek a úverov len do výšky, ktorú Slovenská republika skutočne prijala.

Navrhuje sa zrušiť všetky ústavné zákony Slovenskej národnej rady, ktoré sa premietajú do návrhu tejto Ústavy.

Pokiaľ ide o otázku účinnosti Ústavy sa navrhuje, aby Ústava Slovenskej republiky nadobudla účinnosť dňom vyhlásenia, t.j. dňom jej uverejnenia v Zbierke zákonov. Pritom je možné účinnosť niektorých ustanovení, ako sú napr. ustanovenia o hraniciach republiky, vyhostení a lebo vydání občana inému štátu, daniach a poplatkoch, vyhlásení vojnového stavu, vypovedaní vojny, hlavnom velení ozbrojených síl, viazať na uskutočnenie príslušných zmien ústavných pomerov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. V tomto smere sa počíta ešte s dohodami medzi Slovenskou republikou a Českou republikou.